

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת לך לך תשע"ו

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים קודמות)

לקיים את רצון ה' גם נגד נטיותינו הטבעיות

שאברהם עובד את ה' לא רק כשהדברים מתאימים לנטיות לבו, אלא גם כשהדברים אינם מתאימים לנטיות לבו. "לפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שני מידות הפוכות, דהיינו מידת הרחמניות ומידת האכזריות. לפי שכשהאדם נוהג במידה אחת, אינו מוכרח לומר שהוא צדיק, אלא יש לומר שכך הוא טבעו, אבל כשיש לו שני מידות הפוכות, כגון רחמניות ואכזריות, אז מוכח שהוא צדיק" (חי" הגר"א עמ"ס ברכות לג, ב ד"ה וחד אמר). אצלנו זה לא היה מוס כל כך גדול אם היינו עובדים את ה' רק כפי נטיות לבנו. הלואי והיה לנו לב שהוא נוטה כל כך לטובה כמו שהיה לאברהם אבינו. אבל אברהם אבינו, שהלב שלו כל כך נוטה לטובה, זהו נסיון גדול עבורו, להוכיח שהוא עובד את ה' גם בניגוד לנטיות לבו.

נסיונות נוספים לאברהם נגד נטיותו הטבעיות

גם נסיונות אחרים שנתנסה אברהם אבינו היו על הנקודה הזו, האם יפעל לפי רצון ה', נגד נטיותו הטבעיות. אחרי שאברהם מנצח במלחמה עם אמרפל, מנסה הקב"ה את אברהם בנסיון נוסף, קשה יותר. שרה מצוה עליו: "גַּנְשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת בְּנֵיהָ" (בראשית כא, י), והקב"ה מאשר את הבקשה: "כִּלְאֵשׁ תֹּאמַר אֵלֶיךָ שְׂרָה - שְׁמַע בְּקוֹלָהּ" (שם, יב). בעל החסד הגדול, שביתו פתוח לרנחה לכל אורח, מצטוו "לזרוק" מביתו את אשתו ואת בנו האהוב עליו כמו יצחק! (עי' רש"י שם כב, ב) זהו נסיון קשה יותר מן הנסיון הקודם, שבו נאלץ אברהם להלחם נגד אנשים זרים. הפעם נדרש אברהם לפעול נגד בנו! איך אפשר לפעול באכזריות כזו, לגרש בן מן הבית? קשה מאד לעשות את זה! חוץ מזה, מה יאמרו הבריות? - "כל השנים אתה מדריך את כולנו לעשות חסד, והנה את הבן שלך ואת אשתך אתה זורק מהבית! איפה החסד שלך?"... ובכל זאת, אם ה' מצווה על אברהם לגרש את אשתו ובנו מהבית - אברהם מתגבר על עצמו, ופועל גם הפעם נגד המידה של עצמו. "וַיִּשְׁפֹּם אֲבְרָהָם בְּבִקְרָה, וַיִּקַּח לְחָם וְחֶמֶת מִיַּם וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר שֵׁם עַל שְׂכָמָהּ וְאֵת הַיֶּלֶד, וַיִּשְׁלַחֶהָ" (בראשית כא, יד).

כמוכן, הנסיון הגדול מכולם בא בסוף, וזהו נסיון העקדה. אותו אברהם אבינו, האוהב הגדול של כל באי עולם, ודאי אוהב גם את יצחק בנו, עליו התפלל כל השנים שְׁיִלָּד, ושרה גם היא כל כך ציפתה לבן, והנה סוף סוף לעת זקנתו נתן לו ה' בן, ולא סתם בן כמו ישמעאל, שהיה פרא אדם, אלא בן שהולך בדרכי ה'. בן צדיק. אז בשלמא את ישמעאל השכל מחייב לזרוק מהבית, שהרי הוא פרא אדם. עם כל אי הנעימות, בכל זאת - כך מחייב השכל לעשות. אבל יצחק?! יצחק לא חטא בכלום! יצחק הוא צדיק גמור! הולך בדרכי ה', שומע בקול אביו, שומע בקול אמו, למה לשחוט אותו??...

העולם כולו - וגם אברהם - נלחמים נגד אברהם

במלחמת המלכים שבפרשתנו נאמר: "וַיָּבֹא הַפְּלִיט, וַיִּגְדֹּל לְאַבְרָם הָעֶבְרִי" (בראשית יד, יג). למה נקרא כאן אברהם אבינו "אַבְרָם הָעֶבְרִי"? מביא רש"י מן המדרש - שבא מְעַבְר הנהר (רש"י שם, על פי ב"ר מב, ח), כמו שכתוב בספר יהושע: "בְּעֶבֶר הַנְּהָר¹ יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מְעוֹלָם... תָּרַח אָבִי אֲבְרָהָם וְאָבִי נַחֲוֹר... וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבְרָהָם מְעַבְר הַנְּהָר, וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן" וכו' (יהושע כד, ג-ג). זהו פירוש אחד ל"אַבְרָם הָעֶבְרִי" - שבא מעבר הנהר. [ובאופן אחר פירשו במדרש - שהוא מבני בניו של עֶבֶר (ב"ר שם)].

אבל חז"ל אומרים גם פירוש אחר ל"אַבְרָם הָעֶבְרִי". אומרים חז"ל - "כל העולם כולו מְעַבְר אחד, והוא מְעַבְר אחד" (ב"ר שם). כלומר, לא אכפת לאברהם לנהל מלחמה נגד כל העולם כולו. לאמרפל יש צבא אדיר של עשרות ומאות אלפי חיילים (עי' סנה' צה, ב), ובכל זאת - אברהם לא מפחד. הוא יוצא להלחם באמרפל ובצבאו עם שלוש מאות ושמונה עשר איש בלבד (בראשית יד, יד), שגם לגביהם יש דעה בגמרא שהכוונה היא לאליעזר לבדו, שהיה שקול כשלוש מאות ושמונה עשר איש (נדרים לב, א). על כל פנים, צבא עצום אין לאברהם אבינו, ואעפ"כ לא אכפת לו. כל העולם כולו מעבר אחד, והוא מעבר אחד. זה הפשט הפשוט במאמר חז"ל זה.

אבל אולי אפשר לפרש את דברי חז"ל אלו גם באופן אחר. אולי אפשר לפרש, ש"כל העולם כולו" שעומד כנגד אברהם אבינו, אינו רק אמרפל וחבריו הרשעים, אלא הכוונה היא גם לאברהם אבינו עצמו! מה פירוש הדברים? פירוש הדברים הוא כך: הרי בדרך כלל אברהם מתנהג במידת החסד. לכל עובר אורח הוא מעניק אכילה ושתייה, לינה ולוויה, ומקרב אותו לאמונה בה', שזהו החסד הגדול והאמיתי - לְזַכּוֹת את הבריות בחיי נצח בעולם הבא. כך נוהג אברהם אבינו כל ימיו. אבל כאן - אברהם עובר אל הָעֶבֶר הָאֲחֵר. אברהם עובר כאן אל מידת המשפט, ויוצא למלחמה, להרוג את אמרפל ואת חבריו. אברהם שרוצה להציל את לוט (שנפל בשבי), נלחם כאן נגד עצמו, ופועל בניגוד למידת החסד, שהיא מידתו היסודית.

כיצד הוא מצליח בנסיון הזה³, לפעול כנגד מידתו היסודית? התשובה היא, שאצל אברהם אבינו רק רצון ה' קובע מה לעשות, לא רצונו שלו. ממילא, כשאברהם מבין שזה רצון ה' כעת - שילחם באמרפל ויציל את לוט - הוא לא נרתע לאחוריו, אלא פועל על פי רצון ה', גם אם פעולה זו הפוכה למידתו. כך עומד אברהם בנסיון גדול זה, לפעול נגד עצמו, גם אם מדובר במידתו ונטיות לבו היסודית ביותר. הקב"ה מנסה את אברהם באופן הזה, כדי להוכיח

מתערכת לפעמים) "... אדם צריך להרגיש דחיה מרציחה, ולא לרצות להיות רוצח ח'ו".

את המצוות השכליות צריך אפוא לקיים עם נטית הלב. ואת המצוות השמעיות צריך לקיים בלי נטית הלב, וכפי שאמרו חז"ל: "שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר ואי אפשי ללבוש כלאים, אלא יאמר: אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי".

לפי החלוקה הזו של הרמב"ם, מה נאמר אצל אברהם אבינו? הרי חז"ל אומרים, "שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמר: עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקוֹלֵי, וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי, מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי" (קדושין פב, א). ומניין ידע אברהם את התורה קודם שניתנה? אמרו חז"ל: "נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים, והיו נובעות תורה" (ב"ר זח, ג). כמובן, לדעת את התורה כולה עד הסוף - אי אפשר. רק "אֶל לֵקִים הִבִּין דְּרָפָה" (איוב כח, כג). רק הוא מבין את התורה עד הסוף. אבל בכל זאת, מה שנוגע לעשייה - אברהם מבין מה צריך לעשות. כמו שאנו מבינים שלא טוב לגזול ולרצוח, כך מבין אברהם שלא טוב לאכול בשר בחלב וללבוש שעטנז. למה לא טוב? איננו יודעים. אבל אברהם יודע וחש זאת. אברהם אבינו אוכל מצות בפסח (עי' תרגום יונתן בראשית יד, ג), למרות שעוד לא יצאנו ממצרים ועוד לא היתה מכת בכורות. ולא רק אברהם אבינו, אלא גם לוט תלמידו, שלא הוא ולא בניו עתידים לצאת ממצרים, גם הוא אוכל מצות בפסח, כי כך חניכו אותו בבית אברהם (עי' בראשית יט, ג ורש"י שם). הרי שישנה סיבה, חוץ מהסיבה המפורשת בתורה, לאכול מצות בליל חמישה עשר בניסן, גם בלי יציאת מצרים ובלי פרעה. נמצא לכאורה, שאצל אברהם אבינו הכל שכלי. אין אצלו מצוות שמעיות. כל התורה שכלית אצלו. (ועדין צ"ע בזה, האם הדברים הללו נכונים⁶). עכ"פ, לנו הרמב"ם אומר, שמצוות שמעיות צריך לקיים מפני שמענו מפי הגבורה. אבל מצוות שכליות - אנו בעצמנו צריכים לרצות להיות טובים, ולא מושחתים.

הדברים האסורים - רעים בעצם, או רק מפני

רצון ה'?

יש גם שאלה אחרת שקשורה במידה מסויימת לשאלה הקודמת: כשהקב"ה אסר דבר מסוים - למשל, לגזול ולגנוב - מה הוא כאן סדר הדברים. האם הדבר האסור הוא רע בעצם, ולכן ה' אסר אותו, או שההפך הוא הנכון: מפני שרצון ה' היה לאסור את אותו דבר, לכן נעשה אותו דבר לדבר שרע לעשותו. ובמילים אחרות: האם היה שייך שה' יברא את העולם אחרת, עולם שבו טוב לגנוב, וטוב לגזול, וטוב לרצוח, או שלא שייך שיהיה עולם כזה, כיון שדברים אלו הם רעים בעצם, ולא רק בגלל שהקב"ה אסרם. יכול להיות שהרמב"ם סובר שדברים אלו רעים בעצמותם, וממילא לא שייך שהקב"ה יברא עולם אחר.

לעצמי חשבתי, שאולי שייך לומר שהקב"ה היה יכול לברוא עולם שבו טוב לגנוב ולרצוח - ואולי בעתיד יברא באמת עולם כזה - אלא שלמעשה, את העולם הנוכחי ברא הקב"ה באופן כזה שבו רע בעצם לגנוב ולרצוח, ולכן בעולם שלנו, הקב"ה אסר את הדברים האלה, וגם האדם מצד

- כאן המלחמה של אברהם עם מידת החסד שלו היא כבר קשה ביותר! מידת החסד שבו מתנגדת בכל עצמתה למעשה הזה, לשחוט את יצחק. ועוד בתור מה? בתור קרבן לה? הרי כל ימי אני מלמד את כולם שה' אוהב חסד ולא רוצה קרבנות כאלה! לא רוצה קרבנות אדם! ועכשיו פתאום אעשה בעצמי מעשה שסותר את כל מה שלמדתי כל ימי חיי, הרי אהיה ללעג וקלס בעיני העמים! זה לא יביא לקידוש השם בעולם, אלא ח'ו רק לחילול השם בעולם! כי מה יאמרו הבריות? - "האיש הזה מתיימר להיות בעל חסד גדול, ומלמד את כולם להיות בעלי חסד כמותו, והנה הוא עצמו מקרב את כל העולם, ואת הקרובים שלו הוא מרחק. תחילה הרחיק את לוט בן אחיו, אח"כ גרש מביתו את ישמעאל בנו, ולבסוף הוא שוחט את יצחק! האם כך דרכו של איש חסד?... כל הנימוקים שבעולם יש לאברהם אבינו, שלא לציית כאן לדבר ה'. ובכל זאת - אברהם מצייט גם הפעם לדבר ה', (כפי שהבין אותו באותו רגע, שצריך לשחוט את יצחק), והולך לשחוט את בנו! אם ה' אומר לשחוט את יצחק - הולכים לשחוט את יצחק בלי קושיות⁴.

אברהם עומד אפוא גם בנסיון הזה, ומוכיח שהוא עובד את ה' גם כשדבר ה' הפוך לגמרי מן הרצון הטבעי שלו⁵. כשהוא עושה חסדים - זו נטית הלב שלו, שהרי הוא איש חסד. אבל כשהוא עושה דברים הפוכים מן החסד - הוא עובד את ה' נגד נטיתו הטבעית, וזוהי כבר עבודת ה' במדרגה גבוהה הרבה יותר.

קיום מצוות - מתוך נטיה טבעית, או כגזירת הכתוב?

הענין שדברנו עליו נוגע לשאלה כללית שיש לשאול, האם הקב"ה רוצה שנקיים את מצוותיו מתוך נטית לב למצוות, או שאין צורך שתהיה לנו נטיה למצוה. די בכך שנקיים את מצוות ה' רק מפני ציווי ה', גם בלי שתהיה לנו נטית הרצון למצוה. הרמב"ם מחלק בענין זה בין מצוות שמעיות ומצוות שכליות (שמונה פרקים לרמב"ם, פ"ו). מצוות שמעיות הן מצוות שלא היינו יודעים אותן לולא שמענו אותן מפי משה רבינו, ומצוות שכליות הן מצוות שגם מעצמנו היינו יכולים לחשוב עליהן, כי השכל עצמו מחייב אותן, גם בלי שנצטוו עליהן בפירוש. אומר אפוא הרמב"ם, שה"נפקא מינה" בין שני סוגי המצוות הללו היא בנוגע לשאלה שהצבנו. חז"ל הרי אמרו, "שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר ואי אפשי ללבוש כלאים, אלא יאמר: אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" (רש"י ויקרא כ, כו). אומר על כך הרמב"ם: במה דברים אלו אמורים? - במצוות השמעיות, שהשכל לא מחייב אותן. עליהן אפשר לומר, "אני מצדי הייתי מוכן ללבוש שעטנז, ורק בגלל ציווי ה' אינני לובשו. אני מצדי הייתי מוכן לאכול דבר אחר, ורק בגלל ציווי ה' אינני אוכלו". לעומת זאת, על המצוות השכליות - כגון על איסור גזל - לא ראוי לומר "אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי". מי שאומר כך, הוא אדם פחות ופול מאד בנפשו. אדם צריך לשנוא את הגזל, ולא לרצות להיות גולן. וכן לגבי רציחה ועבירות נוספות שהשכל מחייב. אסור לאדם לומר, "הייתי רוצה להיות רוצח, אבל מה לעשות שהקב"ה לא מרשה, (וגם המשטרה

מספרים, ששאלו פעם סוחר אחד: "כמה הם שְׁנֵי פעמים שְׁנַיִם?" ענה הסוחר: "תלוי! אם אני קונה - זה שלוש; אם אני מוכר - זה חמש"!!! זוהי דוגמא ל"חשבונות רבנים"! "חשבון" אחד לקניה, ו"חשבון" אחד למכירה... כשמנהלים את החיים עם חשבונות כאלו, מתוך כוונה להגיע לתוצאות שנוחות לי, אי אפשר להגיע למדרגת "ישר". "ישר" הוא רק זה שעושה חשבון בלי נגיעות. זוהי המעלה של האבות, שנקראו "ישרים", כי חפשו בישרות מהו רצון ה'.

חשבתי, אולי מותר לומר, שלמדרגת ישרות זו שאפו ישראל להגיע בשעה שהקדימו "נעשה" ל"נשמע". חז"ל, כידוע, שבחו מאד את ישראל על הדבר הזה, שהקדימו "נעשה" ל"נשמע" (שבת פח, א). וצריך להבין: מהי באמת המעלה הגדולה בזה? אולי מותר לומר, שישראל רצו לומר בזה: רצוננו להיות בדרגת אבותינו, לדעת ולקיים את התורה מעצמנו, בלי שמיעה ("נעשה" - מעצמנו). מה שלא נצליח להשיג מעצמנו, מפני שאיננו במדרגתם של אברהם יצחק ויעקב, נקבל ע"י שמיעה ממש רבינו ("נשמע"). אבל עד כמה שנוכל, נשתדל להשיג את התורה מעצמנו¹⁰. זוהי המעלה של הקדמת נעשה לנשמע, שרצו להגיע למדרגת האבות, להיות "ישרים", ולהבין את רצון ה' מעצמם. אולי מפני זה שבחו חז"ל כל כך את אמירת "נעשה ונשמע", מפני שישראל ביטאו כאן שאיפה עמוקה, להעפיל לפסגות רוחניות גבוהות, קרוב למדרגת האבות הקדושים, וכדברי חז"ל: "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, אברהם יצחק ויעקב" (תד"ר פכ"ה).

"כי השוחד יעור עיני חכמים"

כפי שהזכרנו, כדי להשיג את התורה מתוך עצמנו, צריך להיות "ישרים". אבל האמת היא, שגם כדי להגיע בכלל להכרה באמיתות התורה, צריך להיות ישרים.

בענין זה, מסופר על רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל שנשאל פעם ע"י גוי אחד: הרי אתם, היהודים, מעטים, ואנו (הנוצרים) רבים מכם. אם כן, מדוע אינכם מקבלים את אמונתנו? הרי כתוב בתורה "אַתְּרֵי רַבִּים לְהִטָּת" (שמות כג, ב) ענה לו רבי יהונתן אייבשיץ כך: "אַתְּרֵי רַבִּים לְהִטָּת" שייך רק במצב של ספק. למשל: אם אבוא לעיר כלשהי, ואשאל איך מגיעים לרחוב מסויים. אדם אחד יאמר לי - עם קו מס' 8, וכמה אנשים אחרים יאמרו לי - עם קו מס' 10. במקרה זה אניח שהצדק אם הרוב, ואעשה כדבריהם. אבל אם תהיה מחלוקת בין אנשים מהי הדרך, או מהו השם שלי, בזה לא אלך אחר הרוב. ב"ה ידוע לי היטב מהי הכתובת שלי ומה השם שלי, ולכן גם אם מאה אנשים יאמרו לי אחרת, לא אובה ולא אשמע להם. כך גם בנוגע לאמונתנו. אין כל ספק אצלנו שה' אמת ותורתו אמת, ושיש רק אלקים אחד ולא שלושה. ממילא לא שייך כאן "אַתְּרֵי רַבִּים לְהִטָּת", ואין כל קושיא עלינו מדוע איננו מקבלים את אמונתכם.

הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל (ב'קובץ מאמרים', מאמר על האמונה) מביא את תירוץ רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל, וכותב עליו שהוא "אמת וברור". ואולם בנוסף לתירוץ זה, מתרץ הגר"א וסרמן את "קושייתו" של אותו גוי באופן אחר, ותירוץ זה הוא שנוגע לעניננו: כותב הגר"א וסרמן כך: אם ישבו בית דין של שבעים

עצמו צריך לסלוד מהם, כפי שכתב הרמב"ם, כי גם בעולמו מצד עצמם הם מגונים, גם בלי איסור התורה. מה היה קורה אילו היה הקב"ה בורא עולם אחר, שבו טוב לגנוב ולרצוח? - אינני חייב לחשוב על הנושא הזה. יכול להיות שזה שייך לעיקר התשיעי שבי"ג העיקרים, שזאת התורה לא תהא מוחלפת. אבל אפשר שגם מה שאנו מאמינים שהתורה לא תהא מוחלפת מפני שכתוב "לנו ולבנינו עד עולם", זה רק בעולם הזה. בעולם אחר אולי תהיה תורה אחרת.

שאלתי פעם את הרב זללה"ה [הגרש"ז אויערבאך זצ"ל]: אנו מבקשים מהקב"ה בקידוש לבנה, "יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, למלאת פגימת הלבנה". וקשה לכאורה: הרי אם תתמלא פגימת הלבנה, לא יהיה מולד, ויתבטלו החדשים! ואם יתבטלו החדשים, יתבטלו גם המועדים! שהרי את מועדי ה' אנו קובעים לפי החדשים - בחמישה עשר לחודש הראשון פסח, בחמישה עשר לחודש השביעי סוכות, וכן הלאה. ממילא, אם תתמלא פגימת הלבנה, לא יהיה לא חודש ראשון, לא חודש שביעי ולא שום חודש כלל, וכל מועדי ה' יהיו בטלים! אמר לי על כך הרב, שאכן בתפלה זו איננו מתכוננים לעולם הזה, אלא מתפללים לעולם אחר. בעולם הזה תמיד יהיה פסח ותמיד יהיה סוכות ושאר מועדי ה', והם יקבעו לפי פגימת הלבנה. אבל בעולם האחר - אולי באיזשהו שלב בימות המשיח - יהיה מצב אחר, שבו תתמלא פגימת הלבנה. הרי חז"ל אמרו, שאסור לאדם לחשוב מה למעלה ומה למטה, מה לפניו ומה לאחור (ע"י משנה וגמרא חגיגה יא, ב). א"כ אולי כלול בזה גם שאסור לחשוב מה יהיה בעולם אחר, אחרי העולם שלנו. אולי גם זה בכלל האיסור, לחשוב בכיוונים האלה.

מדוע איננו משיגים את התורה מעצמנו, כמו אברהם אבינו?

כפי שהזכרנו, אברהם אבינו ידע את כל התורה מעצמו קודם שניתנה, כי "נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים, והיו נובעות תורה" (ב"ר צה, ג). פירוש הדברים - כיון שהתורה היא חכמת אלקים, ואברהם אבינו הוא צלם אלקים מושלם, על כן עד כמה שיכול ה"צלם" להיות דומה למקור, חכמתו ורצונו של ה"צלם" הם כחכמתו ורצונו של הבורא. על כן יכול אברהם אבינו להשיג את רצון ה' מתוך עצמו.

למה אצלנו זה לא קורה? מדוע איננו משיגים את התורה מעצמנו? הרי גם אנו נבראנו בצלם אלקים! התשובה לכך נמצאת בדברי שלמה המלך, שאמר: "אַשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל, וְהֵמָּה בִקְשׁוּ חֲשָׁבוֹנוֹת רַבִּים" (קהלת ז, ט). כלומר, האדם הראשון נברא כשהוא ישר, אבל מיד לאחר שנברא הוא ביקש "חשבונות רבנים"⁷, ולכן חטא במה שחטא ואיבד את ישרותו⁸ (ע"י רש"י שם). האבות הקדושים עבדו על הנקודה הזו, והצליחו בעבודתם לחזור למדרגת הישרות של אדם הראשון. על ישרות זו שמרו כל ימי חייהם, ולכן הם נקראו "ישרים"⁹ (ע"י כה, א). מכח ישרות זו, השיגו את התורה מתוך עצמם, בלי צורך לקבלה מן החוץ. שאר בני אדם אינם כך. שאר בני אדם מבקשים "חשבונות רבנים". הם אינם מחפשים בישרות מהו רצון ה', אלא מחפשים "מה כדאי לי" ו"מה נעים לי", ולכן הם אינם מגיעים לאמת.

שלנו הוחלפה ח"ו ע"י אותו האיש או משהו אחר. אנחנו לא משוחדים. אנחנו יודעים מה שה' אומר לנו, ומקבלים את דבר ה' גם כשלא כל כך נוח לנו לקבל אותו. מבינים או לא מבינים, נראה לשכל שלנו או לא נראה לשכל שלנו - אנו נשמעים לרצון ה'. כמו שאברהם אבינו, עם כל גדלות השכל שלו, השכל הבלתי משוחד, והנפש הישרה שלו, בכל זאת הוא עושה רצון ה' בלי להתחשב בנטיות הנפש שלו, אפילו בעקדה, שהנפש שלו באמת צדקה, שאין רצון לפני ה' לשחוט את יצחק, בכל זאת היות והיה נדמה לו שרצון ה' כן לשחוט, הוא הולך לשחוט את יצחק בלי קושיות - כך גם אנו צריכים לקבל את רצון ה' בלי קושיות. גם כשלפעמים נדמה לנו שאולי התורה לא מתאימה לזמן שלנו - כמו שהרפורמים תמיד טענו, שהתורה התאימה לזמן של משה, אבל לא מתאימה לזמן שלנו - אנחנו לא באים בטענות כאלה! "וַאֲנִי בְּתַמִּי אֶלְלֶךְ" (תהלים כו, יא). מה שה' ציוה - אני עושה. בלי לחשוב אם השכל שלי מבין כך או מבין אחרת.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

ואחד איש מחכמי אומות העולם לשפוט אדם אחד; שבעים דיינים יאמרו שהוא זכאי, ודיין אחד יאמר שהוא חייב - הסברא נותנת שהוא אכן זכאי, והדיין שחייבו טועה. ואולם אם ידוע שאותם שבעים דיינים שזיכו את הנידון קבלו שוחד קודם שפסקו את הדין - הרי במקרה זה ברור שאין כל משקל לדבריהם, שהרי הם משוחדים! (וגם לדברי הדיין האחד שלא קבל שוחד אין משקל, לענ"ד, כי יתכן שהוא כועס על כך שלכל חבריו נתנו שוחד, ורק לו לא נתנו!... על כל פנים, לדבריהם של שבעים המזכים ודאי אין משקל). הוא הדין - אמר הג"ר אלחנן - לגבי "רוב דעות" של הגוים בעניני אמונה. הגוים הרי משוחדים על ידי תאוות עולם הזה! נוח להם להאמין בהבליהם, שכן אמונת ההבל שלהם אינה מחייבת אותם הרבה, מה שאין כן תורתנו הקדושה מחייבת הרבה מאד. לכן אין כל משקל ל"רוב דעות" שלהם בעניני אמונה, כי לא השכל שלהם אומר להם אחרת מהשכל שלנו, אלא ה' יצר שלהם הוא זה שאומר אחרת. לכן אין משקל לדעתם ואין משקל לרוב שלהם, כי לרוב משוחד אין משקל. הוא אשר אמרנו: כדי להגיע להכרה באמיתות התורה, צריך להיות ישרים, לא משוחדים ע"י תאוות וחשבונות רבים, המקלקלים את ישרות לבו של האדם. האומות משוחדות, לא ניחא להם בתורה, לכן הם מחליטים שהתורה

1. נהר פרת (תרגום יונתן).

2. ע"י ט"ז (או"ח סי' תקפ"ב סק"ג) שבאר, שפפל הלשון "מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵךְ בְּכּוֹדֶךָ" (בתפלת הימים הנוראים), פירושו כו לו ממש, בלא שום שיור (לאפוקי "רובו ככולו") [אבל סתם "כל" אפשר שהכונה רק לרוב (אב"ע שמות יט, ט ד"ה הנה אנכי)]. ואם כן גם כאן יש לפרש, ש"כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵךְ מְעַבֵּךְ אֶחָד", פירושו כולו ממש בלא שיור, וא"כ גם אברהם עצמו בכלל.
3. ע"י רש"י רמב"ם ורבינו יונה על המשנה (אבות פ"ה מ"ג), שמלחמת המלכים היתה אחד מעשרה נסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו, ועמד בכלם.
4. ענין יסודי זה שבעקדה, נרמז גם בדברי הגמרא, ששואלת: "למה תוקעין בראש השנה? - למה תוקעין?! רחמנא אמר תקעו!" (ר"ה טז, א). הרי שנרמז כאן, שזכות העקדה - שאותה בא השופר להזכיר (כמבואר בגמרא שם) - היתה פְּזָה, שאברהם הלך לעקדה בלי יחשב ונות ובל יקושי ות! לכן גם על התקיעות עצמן אמרו חז"ל - "למה תוקעין?! רחמנא אמר תקעו!" דהו עיקר ההכנעה, לעשות את רצון ה' גם כשאינו יודע טעמו של דבר (על פי "שם משמואל", ראש השנה, עמ' כ"ט).
5. וכתב הגר"א: "וזהו שנאמר בעקדה, 'עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יְרָא אֱלֹהִים אֶתָּה' (בראשית כב, יב), וקשה מאי לשון 'עֲתָה יִדְעָתִי', והלא הוא היה צדיק גם מקודם לכן. אלא לפי שקודם לכן לא היה אלא רחמן מאד, שהיה מכניס אורחים וגומל חסדים, אבל המידה של אכזריות עדין לא היה ניכר בו, והיו אומרים שאברהם איננו צדיק גמור, אבל בעקידה שעשה מידת אכזריות גם כן, עתה נשלם וניכר שהוא צדיק גמור" (חי' הגר"א עמ"ס ברכות לג, ב ד"ה וחד אמר. ועי' גם "שם משמואל" לר"ה, עמ' ע' ד"ה ונראה).
6. כי עדין יש מקום לומר, שאברהם הבין מה צריך לעשות - כגון, שלא ללבוש שעטנז. אבל את טעם המצוה אפשר שלא ידע.
7. היינו, שהעדיף - בעצת הנחש - להכניס את עצמו למצב של בחירה, ולא לתפקד כמכונה אוטומטית שעושה את רצון ה' בלי בחירה (עי' "מכתב מאליהו" ח"ב עמ' 137 ואילך, ובשיחת הרב שליט"א לפרשת שלח תשע"ה).
8. ובאמת, מאז - באי עולם לא נבראים עוד "ישרים", אלא כמו שנאמר בתורה: "כִּי יֵצֵר לָב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו" (בראשית ח, כא). "משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע" (רש"י שם). וכן נאמר, "עֵינֵי פְּרָא אָדָם יִנְלָד" (איוב יא, יב). [ומה שאומרים בכל יום: "אֱלֹהִי, נשמה שנתת בי טהורה היא" - זהו מצד הנשמה בעצמותה. אבל כשהיא נשלחת אל העולם התחתון, אל תוך הגוף - נותנים לה "מְלֻלָּה", הלא הוא היצר הרע. והיצר הרע מתלווה אל הנשמה משעת הלידה - "משננער לצאת ממעי אמו" - כמבואר בגמרא, שהיצר הרע ניתן באדם רק משעה שנולד - "עֵינֵי פְּרָא אָדָם יִנְלָד"; משא"כ הנשמה עצמה (בטהרתה) ניתנת באדם כבר בתחילת ההריון (עי' סנה' צא, ב)].
9. ומבואר בפירוש המיוחס לרש"י על מס' תענית (טו, א ד"ה ה"ג לא הכל), דישרים היא מדרגה גבוהה יותר מצדיקים. ועי' בסידור הגר"א בפירוש "שיח יצחק" על תפלת ר"ה ("ובכן צדיקים יראו וישמחו"), ד"צדיק" הוא המקיים את התורה, אך יש לו מלחמה פנימית, וצריך עדין לכבוש את יצרו. אבל "ישר" הוא זה שטבעו נוטה רק לטוב ולא לרע כלל, כי התנבר על יצרו לגמרי וסילקו ממנו. [ולכן רק "ל' שָׁרֵי לָב שְׁמֻחָה" (תהלים צז, יא), אבל הצדיקים אין שמחתם שלמה, ע"ש].
10. וכעין זה כתב גם בעל "נתיבות המשפט" בספרו "נחלת יעקב" (פרשת יתרו ד"ה כל אשר דבר ה'), וז"ל: "ישראל במעמד הנבחר [מעמד הר סיני], שהיה השגתם בתכלית השלמות האפשרית, השיגו ג"כ כל התורה כאברהם, ושפיר אמרו 'נעשה' קודם ששמעו ולא נגזר עדין [עליהם לקיים התורה], כי היו משיגים גודל הכרחיותם, רק שהיו אומרים ג"כ 'ונשמע', שהיו רוצים ג"כ לשמוע, שיגזור עליהם המצוות, כדי שיהיו מצוים ועושים". הרי מבואר בדבריו, שישראל אכן הגיעו במעמד הר סיני למדרגתו של אברהם אבינו, שידעו את התורה מעצמם, ורק רצו לשמוע אותה כדי להיות מצוים ועושים, שהרי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (קדושין לא, א).